

УДК: 338.43

DOI 10.24412/3005-8023-2026-2-143-150

**БАЪЗЕ ЧАНБАҲОИ ТАШАККУЛИ
ИҚТИСОДИЁТИ ИНДУСТРИАЛӢ-
АГРАРӢ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ
ФОРМИРОВАНИЯ ИНДУСТРИАЛЬНО-
АГРАРНОЙ ЭКОНОМИКИ В
РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН**

**SOME ASPECTS OF THE
FORMATION OF INDUSTRIAL-
AGRARIAN ECONOMY IN THE
REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

Солиев Ҳомидҷон Абдуманнонович, н.и.и.,
доценти кафедраи маркетинг-
агробизнеси ДДХБСТ (Хучанд, Тоҷикистон)

Солиев Хамидҷон Абдуманнонович,
канд. экон. наук, доцент кафедры
маркетинга-агробизнеса ТГУПБП
(Худжанд, Таджикистан)

Soliev Hamidjon Abdumannonovich,
candidate in Economics, associate professor
of marketing-agribusiness department under
the TSULBP (Tajikistan, Khujand)
e-mail: anisjon_2014@mail.ru

Раванди татбиқи саноатикунони босуръат ва низоми индустриалӣ-аграрӣ дар минтақаҳои кишвар бо назардошти иқтидорҳои истеҳсолии соҳа мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Қайд шудааст, ки асосҳои ташаққули иқтисодии индустриалӣ-аграрӣ ва самаранокии раванди амалишавии ҳадафҳои гузошташуда ҳамчунин аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ бо роҳи қабули стратегия ва барномаҳои соҳавӣ муайян карда шудааст. Раванди ислоҳот дар иқтисодии кишвар ва самараи он дар руиди соҳаи саноат баррасӣ гардидааст. Нишондиҳандаҳои соҳаи саноат вобаста ба минтақаҳои кишвар ва руиди соҳа дар вилояти Суғд ва шаҳру ноҳияҳои он мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Самтҳо ва тавсияҳои илмӣ дар самти руиди соҳаи саноат пешниҳод гардидааст.

Калидвожаҳо: *иқтисодии бозоргонӣ; иқтисодии миллӣ; хоҷагии индустриалӣ-аграрӣ; саноатикунонӣ; стратегия; барнома; иқтидорҳои истеҳсолӣ; заминаҳои концептуалӣ; стратегия; ислоҳот; саноат*

Рассматривается процесс внедрения ускоренной индустриализации и индустриально-аграрной системы в регионах страны с учетом производственных мощностей в этом секторе. Отмечено, что основы формирования индустриально-аграрной экономики для эффективной реализации поставленных целей также определялись органами государственной власти путем принятия отраслевых стратегий и программ. Изучается процесс реформ в экономике страны и определяется его влияние на развитие промышленного сектора. Проведен анализ показателей промышленного сектора по регионам Таджикистана, а также исследовано его развитие в Согдийской области, ее городах и районах. Представлены направления и даны научные рекомендации по развитию промышленного сектора.

Ключевые слова: *рыночная экономика; национальная экономика; индустриально-аграрное хозяйство; индустриализация; стратегия; программа; производственные мощности; концептуальная основа; стратегия; реформы; промышленность*

The article examines the process of implementing accelerated industrialization and an industrial-agrarian system in the country's regions, taking into account the production capacity in this sector. It is noted that the foundations for developing an industrial-agrarian economy for the effective implementation of these goals were also determined by government agencies through the adoption of sectoral strategies and programs. The country's economic reform process is examined and its impact on industrial sector development is determined. An analysis of industrial sector indicators by region of Tajikistan is conducted, as well as a study of its

development in the Sughd region, its cities, and districts. Directions for industrial development are presented and scientific recommendations are provided.

Key-words: *market economy; national economy; industrial-agricultural economy; industrialization; strategy; program; production capacity; conceptual basis; strategic goals; reforms; industry*

Сарсухан. Дар низоми ташаккулёбии иқтисоди бозоргонӣ ба кишварҳои мутараққӣ муяссар гардид, ки иқтисодиёти миллии худро бо назардошти мавҷудияти иқтидорҳои истеҳсолӣ дар заминаи рушди соҳаи саноат ба танзим дароварда, дар ин самт ба натиҷаҳои назаррас ноил гарданд. Ҷумҳурии Тоҷикистон аз оғози солҳои соҳибистиклолӣ то ба имрӯз ҷиҳати амалӣ намудани ҳадафҳои стратегӣ ва рушди иқтисоди миллий қадамҳои устувор гузоштааст. Дар Тоҷикистон, ки яке аз кишварҳои пасошуравӣ маҳсуб меёбад, гузариш ба низоми иқтисоди бозоргонӣ боиси гузаронидани ислоҳоти соҳаҳои муҳими хоҷагии халқ, аз қабилӣ ислоҳоти иқтисодӣ ва аграрӣ гардидааст. Вобаста ба ин, ҳануз соли 1992 дар Тоҷикистон ислоҳоти замин гузаронида шуда, дар заминаи он ташкили хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ба роҳ монда шуд. Ислоҳоти мазкур марҳилаҳои рушди иқтисоди миллиро дар замони соҳибистиклолӣ таъмин намуда, ҷиҳати татбиқи ҳадафҳои стратегӣ заминаҳои устувор гузоштааст. Раванди мазкур боис гардид, ки Тоҷикистон бо ҷорӣ намудани низоми муосири идоракунии равандҳои ташаккули инкишофи ислоҳот роҳи нави тараққиёти соҳаҳои иқтисоди миллии худро, яъне рушди саноатро амалӣ намояд. Дар ин замина кишварӣ мо тавонист бо назардошти мавҷудияти иқтидорҳои истеҳсолӣ дар минтақаҳои кишвар бо мақсади амалӣ намудани ҳадафи стратегӣ-саноатикунони босуръати кишвар, роҳи самараноки гузариш аз низоми аграрӣ-индустириалӣ ба индустриалӣ-аграриро пеш гирад.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот дар он аст, ки саноатикунони босуръат дар рушди устувор, амнияти иқтисодӣ ва баланд шудани сатҳи зиндагии аҳолии нақши қалидӣ дорад. Вобастагии соҳаҳои кишоварзӣ бо саноат, ҷойҳои нави қорӣ, қоҳиш додани сатҳи муҳоҷирати меҳнатӣ, ҷорӣ намудани технологияи инноватсионӣ дар соҳа мусоидат намуда, истеҳсоли маҳсулоти саноати ватанӣ, рақобат дар бозори ҷаҳонӣ ва мавқеи устувор пайдо кардан дар бозорҳои хориҷӣ танҳо бо татбиқи иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ имконпазир мегардад.

Мақсади таҳқиқот. Муайян намудани ҷанбаҳои гузариш ба низоми индустриалӣ-аграрӣ, арзёбии рушди иқтисодиёти индустриалӣ ва пешниҳоди ҷораҳои зарурӣ ҷиҳати татбиқи самараноки он дар минтақа мебошад.

Мавод ва методҳои таҳқиқот. Пояи иттилоотии таҳқиқотро Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, барномаҳои давлатии соҳавӣ ва асарҳои олимони ватаниву хориҷӣ доир ба масъалаи таҳқиқшаванда, ҳамчунин маводи омӯрӣ ташкил доданд. Дар рафти таҳқиқ усулҳои таҳлили муқоисавӣ, арзёбии қоршиносӣ ва ғайра истифода шудаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқот. Гузариши минтақаҳо ба принципҳои иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ, зарурати татбиқи самараноки ҳадафи саноатикунони босуръат дар кишвар ва механизмҳои мусоидаткунандаи давлатиро талаб мекунад. Зимни он марҳилаи аввалин ва зарурӣ таҳқиқи имкониятҳои мутобиксозии меёрҳо ва нишондиҳандаҳои иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ дар минтақаҳо бо назардошти иқтидорҳои истеҳсолӣ маҳсуб меёбад, ки он дар таҳқиқоти олимони соҳа пешниҳод гардидааст.

Дар сиёсати пешгирифти Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи рушди саноат ва таъмини ҳадафи саноатикунони босуръат мавқеи хосаро ишғол менамояд. Дар робита ба ин, дар Паёми наватии сарвари давлат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий - Пешвои

миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд гардид, ки "...бо мақсади ноил гардидан ба яке аз ҳадафҳои стратегии миллий - саноатикунони босуръати мамлакат дар татбиқи он (солҳои 2019-2025), яъне дар 7 соли охир беш аз 2600 корхонаи саноатӣ бо ташкили зиёда аз 87 ҳазор ҷойи кор сохта, ба истифода дода шудааст. Соли 2025 400 корхонаи истеҳсоли ба ҷабҳаҳои оғоз намудааст" [1]. Афзоиши нишондиҳандаҳои соҳа аз он шаҳодат медиҳад, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти ҷорӣ намудани низоми нави иқтисодии индустриалӣ дар марҳилаҳои рушд таваҷҷуҳи махсус зоҳир намуда истодааст.

Боиси қайд аст, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати татбиқи босамари ҳадафҳои рушд самтҳои асосии Стратегияи миллии рушдро барои давраи то соли 2030 таҳия намудааст. Вобаста ба ин, дар марҳилаҳои гуногун бо навсозии соҳаҳои истеҳсоли, аз ҷумла саноат бо роҳи гузариш ба низоми индустриалӣ-аграрӣ иҷрои муваффақонаи онро таъмин намуда, давоми 7 соли охир дар кишвар ҷалби сармояи хориҷӣ ба маблағи 42,1 миллиард сомонӣ пешбинӣ шудааст, ки истифодаи мақсаднокӣ он низоми иқтисодӣ мамлакатро тақвият хоҳад бахшид. Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ба самти индустриалӣ-аграрӣ тақдир додани раванди идомадоштаи иқтисодӣ пешбинӣ шудааст, ки бо ин мақсад боло бардоштани ҳиссаи маҳсулоти саноати хӯрокворӣ дар маҷмуи маҳсулоти саноатӣ нишондиҳандаи асосӣ буда, дар давраи то соли 2030 ба 1,8 баробар расонидани он дар назар дошта шудааст, ки алҳол афзудани номгуи истеҳсоли маҳсулоти саноати хӯрокворӣ далели амалиявии стратегияи мазкур мебошад [10, с.21].

Ҳамзамон, дар ин самт Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 амал карда истодааст, ки тибқи он қатъи ҷараёни ғайрисаноаткунони иқтисодӣ дар самти суръатафзоии рушди саноат ва аз кишвари агросаноатӣ ба саноатӣ аграрӣ тақдир додани мамлакат ҳамчун санади танзимкунанда ва татбиқкунандаи ҳадафҳои стратегӣ дар кишвар мебошанд [11, с.14]. Вобаста ба ин, ҷиҳати мақсаднок татбиқ гардидани ҳадафи саноатикунони босуръат ва фароҳам овардани заминаҳои устувор солҳои 2022-2026 "Солҳои рушди саноат" эълон гардидааст, ки тибқи он дар кишвар шумораи корхонаҳои саноатӣ ба маротиб афзуда, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ низ ба таври назаррас зиёд гардидааст [8, с.191].

Ҷанбаҳои ташаккулёбии иқтисодии индустриалӣ-аграрӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз омилҳои зерин иборат мебошад: истеҳсоли саноатӣ дар заминаи корхонаҳои замони шуравӣ-корхонаҳое, ки аз замони гузашта мерос мондаанд; захираҳои табиӣ-ҷиҳати истихроҷ ва коркарди он ҳамчун ашёи хоми саноатӣ; сиёсати давлатӣ-дастгирии давлатӣ ҷиҳати рушди соҳаи саноат; инфрасохтори саноатӣ-таъсиси коргоҳҳои нави саноатӣ дар замони соҳибистиклолӣ; тақсмоти меҳнат-таъсиси ҷойҳои нави корӣ, ҷорӣ гардидани технологияи инноватсионӣ дар раванди истеҳсолоти саноатӣ [3, с.36]. Омилҳои мазкур шароит фароҳам оварданд, ки соҳаи саноати кишвар босуръат рушд кунад ва ба яке аз бахшҳои муҳими иқтисоди миллий тақдир ёбад.

Маҳз ба тӯфайли ҷанбаҳои устувори соҳавӣ дар кишвар раванди саноатикунони босуръат самаранок татбиқ гардида, иқтисоди миллий ташаккул дода шуд. Раванди мазкур бо таъсис додани коргоҳҳои нави истеҳсоли, ҷойҳои кории нав, истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ баландсифату дар бозори ватаниву хориҷа рақобатпазир марҳилаҳои рушдро таъмин менамоянд. Таҳлили 7 соли охир (солҳои 2018-2024) нишон дод, ки дар минтақаҳои алоҳидаи кишвар шумораи корхонаҳои саноатӣ ва ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ба маротиб афзудааст, ки инъикоскунандаи татбиқи низоми индустриалӣ-аграрӣ дар мамлакат мебошад [6, с.9]. Иқтидорҳои истеҳсоли, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ва суръати рушди он вобаста ба татбиқи ҳадафи саноатикунони босуръат дар минтақаҳои алоҳидаи кишвар ва нишондиҳандаҳои он дар ҷадвали зер инъикос шудаанд.

Ҷадвали 1. – Нишондиҳандаҳои соҳаи саноат дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва суръати рушди он дар солҳои 2018-2024

№ р/т	Минтақаҳо	Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ, млн сомонӣ					Афзоиш дар 7 сол	Афзоиш дар с.2024 нисбат ба с.2018 (баробар)
		2018	2020	2022	2024	Афзоиш дар 7 сол		
1.	шаҳри Душанбе	2664,9	2800,6	3535,9	5259,4	2594,5	2	
2.	вилояти Суғд	11498,4	15573,2	24326,3	30499,4	19001	2,6	
3.	вилояти Хатлон	7294,0	8998,3	10792,5	12666	5372	1,7	
4.	ВМКБ	238,3	228,8	184,1	313,9	75,6	1,3	
5.	НТҶ	2198,5	3289,4	4186,1	5134,5	2936	2,3	
	Ҳамагӣ:	23894	30890	43025	53873	29979,1	2,2	

Сарчашма: [6, с.9 ва ҳисобҳои муаллиф]

Аз маълумоти ҷадвал маълум гардид, ки суръати рушди соҳаи саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои мавриди таҳлил назаррас буда, дар минтақаҳои он гуногун мебошад. Суръати рушди соҳа дар вилояти Суғд, ки яке аз минтақаҳои фаъоли саноатӣ маҳсуб меёбад, 62,3% ва саҳми он дар ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии ҷумҳурӣ 56,6% - ро ташкил дод. Ин нишондиҳанда дар дигар минтақаҳо мутаносибан дар вилояти Хатлон 42,4% - саҳми он 23,5%, шаҳри Душанбе 49,3% - саҳми он 10%, ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 57,2% - саҳми он 9,5% ва ВМКБ 24,1% - саҳми он 0,6% мебошад. Дар афзоиши нишондиҳандаҳои соҳаи саноат саҳми як қатор маҳсулоти истеҳсолгардидаи соҳа, ки дар солҳои мавриди таҳлил суръати рушдро таъмин кардаанд, хеле назаррас мебошад. Вобаста ба ин баъзе аз номгуи маҳсулоти саноатиро, ки дар натиҷаи татбиқи ҳадафи саноатикунони босуръат ба нишондиҳандаҳои баланд ноил гардиданд, баррасӣ мекунем:

Ҷадвали 2. – Нишондиҳандаҳои соҳаи саноат вобаста ба баъзе номгуи маҳсулот ва суръати рушди он дар солҳои 2018-2024

№ р/т	Номгӯй	Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ, млн сомонӣ					Афзоиш дар 7 сол	Афзоиш дар с.2024 нисбат ба с.2018 (баробар)
		2018	2020	2022	2024	Афзоиш дар 7 сол		
1.	Истихроҷи маводҳои энергетикӣ ва ғайри энергетикӣ	4686	4309	8906	13369	8683	2,9	
2.	Истеҳсоли маҳсулоти хӯроқа, аз ҷумла нӯшоқиҳо ва тамоқу	4900	7089	10383	11492	6592	2,3	
3.	Истеҳсоли чарм, маснуот аз чарм ва истеҳсоли пойафзол	63	91	137	163	100	2,6	
4.	Истеҳсоли селуло-заю қоғаз, фаъолияти таъбу нашр	241	182	272	573	332	2,4	
5.	Истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмасӣ	200	291	524	593	393	3,0	
6.	Истеҳсоли метал-лургӣ ва маснуоти тайёри филизӣ	2298	2713	2924	3429	1131	1,5	
7.	Мошинсозӣ	203	291	588	847	644	4,2	

8.	Истеҳсолу тақсими нерӯи барқ, об, газ ва гармӣ	5688	7527	7622	10221	4533	1,8
	Ҳамагӣ:	18279	22493	31356	40687	22408	2,2

Сарчашма: [6, с.14-16 ва ҳисобҳои муаллиф]

Аз маълумоти ҷадвал бар меояд, ки ҳаҷми истеҳсоли баъзе номгӯи маҳсулоти саноатӣ давоми солҳои таҳлили зиёд гардидааст. Хусусан саноати мошинсозӣ, истеҳсоли маснуоти резинӣ ва пластмассӣ, истихроҷи маводҳои энергетикӣ ва ғайри энергетикӣ дар самти афзоиш додани ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ пешсаф мебошанд. Аксарияти маҳсулоти истеҳсолгардида хусусияти воридотивазкунанда дошта, дар бозори дохила ва хориҷа мавқеи худро пайдо кардааст [5, с.56]. Ин раванд самараро татбиқи ҳадафи саноатикунони босуръат дар кишвар буда, боис гардид, ки ашӯи хоми ватанӣ сари вақт коркард ва воридоти маҳсулот аз хориҷи кишвар коҳиш дода шавад. Дар ин самт саҳми корхонаҳои саноатии кишвар ба монанди ҚДММ “Арча-мебел” бо истеҳсоли мизу курсӣ ва дигар мебелҳо, ҚДММ “Фортуна - Ко” ва ҚДММ “Кедр” бо истеҳсоли масолеҳи орошиву сохтмонӣ, ҚДММ “Файзи Расул” бо истеҳсоли маҳсулоти шириву гуштӣ, ҚДММ “Титан - 8888” бо истеҳсоли масолеҳи сохтмон ва як қатор корхонаҳои саноатӣ дар истеҳсол ва коркарди ашӯи хоми ватанӣ назаррас мебошад.

Боиси қайд аст, ки яке аз ҷанбаҳои муҳими арзёбии дараҷаи рушди саноатикунони босуръат ва раванди индустриали-аграрӣ таҳқиқи самараро истеҳсоли ва рақобатпазирии маҳсулоти саноатӣ дар рушди иқтисодии минтақаҳо мебошад [4, с.281]. Олими ватани соҳаи иқтисод Алиҷонов Ҷ.А. тараққиёти соҳаҳои саноати минтақавиро аз нуқтаи назари амалигардонии стратегияи воридотивазкунӣ баҳо дода, самаранокии онро дар минтақаҳои кишвар таҳқиқ карда, қайд намудааст, ки “Маҳз минтақаҳо имконияти татбиқи саноатикунони дошта, дар ин самт стратегияи воридотивазкуниро таъмин менамоянд” [2, с.80].

Дар баробари афзоиши корхонаҳои саноатӣ барои коркарди ашӯи хоми ватанӣ шароити мусоид фароҳам оварда, минбаъд коркарди пурраи он дар дохили кишвар ба роҳ монда мешавад. Зеро ашӯи хоме, ки дар минтақаҳои кишвар мавҷуданд, бо истифода аз иқтидорҳои истеҳсоли ва қувваи кории соҳавӣ ба раванди такрористеҳсоли саноатӣ фаро гирифта шуда, ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти соҳа дар мамлакат ба маротиб афзоиш дода мешавад. Дар ин самт, ба ақидаи мо, вобаста ба мавҷудияти иқтидорҳои истеҳсоли дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд ба роҳ мондани раванди истеҳсоли боиси самаранокии вақт ва коркарди беталафи ашӯи хоми саноатӣ мегардад. Дар ҷадвали 3 вазъи соҳаи саноати шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд инъикос гардидааст, ки ҳар кадоме бо иқтидори саноатӣ аз ҳамдигар фарқ намуда, суръати рушди соҳаро дар минтақаи худ нишон медиҳад.

Ҷадвали 3. – Вазъи соҳаи саноат дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд ва суръати афзоиши он дар солҳои 2018-2024

№ р/т	Шаҳру ноҳияҳо	Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ, млн сомонӣ					Афзоиш дар 7 сол	Афзоиш дар с.2024 нисбат ба с.2018 (баробар)
		2018	2020	2022	2024	Афзоиш дар 7 сол		
1.	н. Айнӣ	1337,9	1764,5	3618,4	8099,8	6761,9	6,1	
2.	н. Ашт	220,2	251,5	323,3	329,4	109,2	1,5	
3.	н. Б.Ғафуров	1180,9	2656,7	5032,5	4120,0	2939,1	3,5	
4.	ш. Бӯстон	249,2	516,0	673,0	760,0	510,8	3,0	
5.	ш. Гулистон	4270,2	2919,7	4396,2	3744,0	-526,2	0,9	
6.	н. Деваштич	59,2	72,0	96,2	143,8	84,6	2,4	
7.	н. Зафаробод	189,5	206,8	288,4	245,2	55,7	1,3	
8.	ш. Истаравшан	427,8	553,9	832,4	1449,8	1022	3,4	

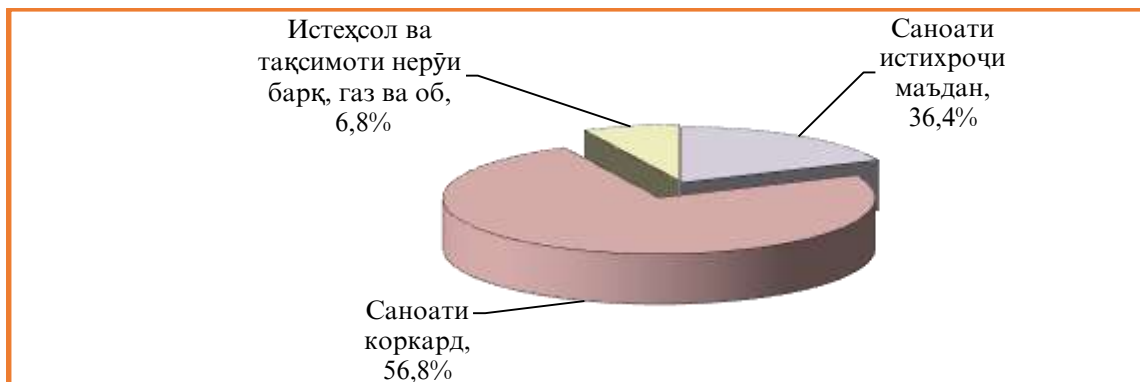
9.	ш. Истиклол	17,5	26,1	34,3	42,0	24,5	2,4
10.	ш. Исфара	388,9	393,8	400,1	732,9	344	1,9
11.	ш. Конибодом	270,2	320,8	349,3	383,8	113,6	1,4
12.	н. К.Мастчоҳ	2,7	4,2	13,4	51,1	48,4	18,9
13.	н. Мастчоҳ	182,5	209,7	318,2	451,9	269,4	2,5
14.	ш. Панҷакент	3533,7	4838,5	4632,4	6281,5	2747,8	1,8
15.	н. Спитамен	397,5	655,1	596,4	733,3	335,8	1,8
16.	ш. Хучанд	1080,9	1438,2	1704,1	2030,3	949,4	1,9
17.	н. Ҷ.Расулов	164,3	263,0	304,5	451,9	287,6	2,8
18.	н. Шахристон	34,1	37,1	44,5	51,1	17	1,5
Ҳамагӣ:		14007,2	17127,6	23657,6	30101,8	16094,6	2,1

Сарчашма: [7, с.192 ва ҳисобҳои муаллиф]

Аз таҳлили чадвал ба чунин хулоса омадан мумкин, ки суръати рушди соҳаи саноат дар вилояти Суғд дар солҳои мавриди таҳлил хеле назаррас мебошад, вале ин нишондиҳанда дар шаҳру ноҳияҳо тафовути калон дорад. Дар ин самт шаҳру ноҳияҳои фаъоли саноатӣ, аз қабили шаҳрҳои Хучанд, Бўстон, Исфара, Истиклол, Истаравшан, Панҷакент ва ноҳияҳои Айни, Б.Ғафуров, Деваштич, Мастчоҳ, Кӯҳистони Мастчоҳ, Ҷ.Расулов дар солҳои мавриди баррасӣ ҳаҷми маҳсулоти саноатиро афзун намуданд [9, с.395]. Сабаби асосиаш дар ин минтақаҳо мавҷуд будани корхонаҳои саноатии давраи Шуравӣ ва воридоти технологияи муосиру инноватсионӣ чихати коркарди ашёи хоми маҳаллӣ мебошад.

Лозим ба зикр аст, ки дар сохтори истеҳсоли корхонаҳои саноатии вилояти Суғд соҳаҳои алоҳидаи саноат саҳмгузор буда, дар ин самт рушди саноати коркард хеле назаррас мебошад. Дар диаграммаи 1 саҳми сохторҳои саноат дар маҷмуи маҳсулоти саноатии вилоят инъикос шудааст.

Диаграммаи 1. – Сохтори саноати вилояти Суғд ва саҳми он дар маҷмуи маҳсулоти саноатӣ [7, с.186]

Аз маълумоти диаграмма бар меояд, ки ба маҷмуи маҳсулоти саноатӣ саноати коркард 56,8%, саноати истихроҷи маъдан 36,4%, истеҳсол ва тақсими нерӯи барқ, газ ва об 6,8% саҳм гузоштаанд. Сабаби асосии рушди саноати коркард мавҷудияти талабот ба коркарди ашёи хоми ватанӣ ва дастгирии давлатӣ дар самти фаъолияти соҳибкории истеҳсоли мебошад.

Таҳқиқ собит сохт, ки дар баробари рушди соҳа муаммоҳо низ ҷой доранд, ки яке аз онҳо норасоии мутахассисони соҳавӣ дар соҳаи ихроҷи коркарди канданиҳои фойданок ба шумор меравад. Маҳз ба ҳамин сабаб дар ин соҳа бештар мутахассисони хориҷӣ фаъолият доранд. Ба ақидаи мо, роҳи ҳалли масъала ҳамкории муассисаҳои таълимӣ бо корхонаҳои истихроҷ ва коркарди канданиҳои фойданок чихати ба ҳам пайвастании илму истеҳсолот мебошад. Ин раванд дар ҷумҳурӣ дар заминаи Донишкадаи кӯҳию металлургии Тоҷикистон ба роҳ монда шудааст,

вале талаботи таъминоти кадриро дар соҳа ба таври кофӣ қонеъ кунонида наметавонад.

Хулоса. Ташаккулёбии раванди индустриалӣ-аграрӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо заминаҳои асосии соҳавӣ дар марҳилаҳои гуногуни рушд боиси самаранок татбиқи ҳадафи саноатикунони босуръат дар кишвар гирдидааст. Дар ин самт Ҷумҳурии Тоҷикистон ба натиҷаҳои назарраси соҳавӣ ноил гардида, бо гузаронидани ислоҳоти самарабахш, қорӣ намудани низоми индустриалӣ-аграрӣ, таъсиси хатҳои нави истеҳсолӣ, истеҳсол ва коркарди ашёи хоми ватанӣ ҳаҷми маҳсулоти саноатиро афзун ва рақобатпазирии онро таъмин хоҳад кард. Дар баробари ин, бо татбиқи ҳадафҳои олии кишвар рушди иқтисоди миллӣ ва зиндагии шоистаи мардуми кишвар таъмин мегардад.

Таҳлил нишон медиҳад, ки дар сиёсати имрӯзаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқи ҳадафи стратегӣ-саноатикунони босуръати кишвар ва раванди иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ қойгоҳи муҳимро ишғол менамояд. Қабули «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ва «Барномаи саноатикунони босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2026-2030» далели равшани ин аст, ки давлат гузариш ба модели рушди устуворро ҳамчун афзалияти стратегӣ эътироф намудааст.

Аз ин ҷост, ки марҳилабандии равандҳои татбиқи иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ дар стратегия имкон медиҳад, ки тадричан заминаҳои меъёрӣ, ниҳодӣ ва молиявӣ ташаккул ёфта, бахшҳои калидии иқтисод – саноат, нақлиёт, кишоварзӣ, сохтмон ва сайёҳию хизматрасонӣ ба принципҳои рушди индустриалӣ мутобиқ гарданд. Вобаста ба ин раванди мазкур аҳамияти маҳсуси минтақавӣ дорад, зеро маҳз ҳамин соҳаҳо суръати баланди истифодаи самараноки захираҳои ашёи хоми саноатиро дошта, манфиати бештар ба рушди истеҳсолоти саноатии кишвар ва рақобатпазирии маҳсулоти соҳа мерасонанд.

Аз хулосаи илмӣ бар меояд, ки иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ бо қорӣ намудани технологияи инноватсионӣ дар соҳаи саноат, дастгирии давлатии соҳибқории истеҳсолӣ ва рушди истеҳсолоти ватанӣ самараи бештар медиҳад. Механизми ягонаи универсалӣ барои ҳамаи минтақаҳо вучуд надорад, равишҳои методӣ ва меъёрҳои рушди индустриалӣ бояд бо дарназардошти хусусиятҳои иқтисодӣ, захиравӣ ва иҷтимоии ҳар як минтақа мутобиқ гарданд.

Дар маҷмӯъ, рушд ва ташаккули иқтисодиёти индустриалӣ-аграрӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он роҳи самараноки стратегӣ дар самти рушди устувор, таҳкими рақобатпазирии маҳсулоти саноатӣ дар бозорҳои дохиливу хориҷӣ ва коҳиши воридоти маҳсулоти саноатӣ мебошад. Дар ин самт ба ақидаи мо, самаранокии ҳамгироии сиёсати давлатӣ бо бахшҳои хусусӣ дар соҳаи саноат, ташкили платформаи ягонаи идоракунии раванди саноатӣ дар минтақаҳои кишвар, пайвастигии илму истеҳсолот бо фаъолияти соҳибқории истеҳсолӣ ва тичоратӣ, сармоягузори мустақим дар рушди индустриалӣ ва татбиқи самараноки он дар минтақаҳо, иштироки фаъоли ҷомеа ба раванди истеҳсолоти саноатӣ ҷиҳати амалӣ гардидан ва татбиқи босамари низоми индустриалӣ-аграрӣ дар кишвар мусоидат менамоянд.

Сиёсати саноатии кишвар дар ҳамин сурат метавонад дар марҳилаҳои муайян ба дигаргушавии воқеии сохтори истеҳсолот ва истеъмоли табиӣ ёфта, татбиқи низоми мукаммали индустриалӣ-аграриро дар минтақаҳо таъмин намояд.

ПАЙНАВИШТ:

1. *Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 16.12.2025 ш. Душанбе. www.president.tj. (Санаи мувоҷиат 20.01.2026).*
2. *Алидҷанов Ҷ.А. Саноатикунони иқтисодиёти миллӣ – асоси таъмини воридотивазкунӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон / Алидҷанов Ҷ.А. // Маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ байналмилалӣ “Робитаҳои мамлакатҳои Осиёи Марказӣ: ҳолат ва дурнамо”. ДДҲБСТ., 30-31.05.2019. – С. 80-82.*

3. *Аишуров И.С. Продовольственное обеспечение Республики Таджикистан / Аишуров И.С. // Вестник Таджикского национального университета. - Душанбе, 2010. -№3 (47). – С. 36-41.*
4. *Мадаминов А.А. Проблемы устойчивого развития аграрного сектора Таджикистана / А.А. Мадаминов– Душанбе, 2016. – С.281-283.*
5. *Назаров А.А. Региональные особенности формирования и развития предпринимательства // А.А.Назаров / Вестник ТГУПБП. – Худжанд, 2012. -№1.- С.56-61.*
6. *Омори солонаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2025. – С. 86-90.*
7. *Омори солонаи вилояти Суғд. – Хуҷанд: Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Суғд, 2025. – С. 190-192.*
8. *Солиев Ҳ.А. Раванди саноатикунонӣ дар вилояти Суғд ва аҳамияти он дар таъмини амнияти озуқаворӣ [Матн] / Ҳ.А. Солиев // Номаи Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров. – Хуҷанд, 2023. – №4 (67). – С.191-197.*
9. *Солиев Ҳ.А. Раванди индустриалӣ-аграрӣ дар иқтисодиёти кишвар, муаммоҳо ва дурнамои рушд // [Матн] / Ҳ.А. Солиев // Паёми Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон. – Душанбе, 2025. – №4/1 (59). – С.395-400.*
10. *Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. – Душанбе, 2016. – 89 с.*
11. *Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. – Душанбе, 2018. – 14 с.*

REFERENCES:

1. *Message of the Founder of Peace and National Unity – Leader of the Nation, President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon to the Majlisi Oli (Parliament) of the Republic of Tajikistan, dated 16.12.2025, Dushanbe. www.president.tj. (date of appeal: 20.01.2026).*
2. *Alijanov J.A. Industrialization of the National Economy as the Basis for Ensuring Import Substitution in the Republic of Tajikistan // Proceedings of the International Scientific-Theoretical Conference "Relations of Central Asian Countries: Status and Prospects". TSULBP., 30–31.05.2019. – PP. 80–82.*
3. *Ashurov I.S. Food Security of the Republic of Tajikistan // Bulletin of the Tajik National University, Dushanbe – 2010. – No. 3 (47). – PP. 36–41.*
4. *Madaminov A.A. Problems of Sustainable Development of the Agrarian Sector of Tajikistan. – Dushanbe, 2016. – PP. 281–283.*
5. *Nazarov A.A. Regional Features of the Formation and Development of Entrepreneurship // Bulletin of TSULBP, Khujand, 2012. – No. 1. – PP. 56–61.*
6. *Annual Industrial Statistics of the Republic of Tajikistan. – Dushanbe: Agency on Statistics under the President of the Republic of Tajikistan, 2025. – PP. 86–90.*
7. *Annual Statistics of Sughd Region. – Khujand: Agency on Statistics under the President of the Republic of Tajikistan in Sughd Region, 2025. – PP. 190–192.*
8. *Soliev H.A. The Industrialization Process in Sughd Region and its Significance for Ensuring Food Security [Text] / H.A. Soliev // Bulletin of Khujand State University named after Academician B. Gafurov. – Khujand, 2023. – No. 4 (67). – PP. 191–197.*
9. *Soliev H.A. The Industrial-Agrarian Process in the Country's Economy: challenges and development prospects // [Text] / H.A. Soliev // Bulletin of the Tajik State University of Commerce. – Dushanbe, 2025. – No. 4/1 (59). – PP. 395–400.*
10. *National Development Strategy of the Republic of Tajikistan for the period up to 2030. – Dushanbe, 2016. – 89 pp.*
11. *Industrial Development Strategy of the Republic of Tajikistan for the period up to 2030. – Dushanbe, 2018. – 14 pp.*